

תבא ג

דרבי' עד ארבעין שניו, שמזה מוכח ששלימות ההבנה בתורה באה לאחר מ' שנה של לימוד; ולא ידך קשה איך יפרשו התוס' דברי המשנה הנ"ל, בן ארבעים לבניה".

ב. והנה במהרש"א מיישב קושיית התוס', וז"ל: "ואין זה מוכרח, דודאי היו בדור המדבר כמה וכמה קטנים גם שנולדו אז קודם מתן תורה ולא היו ראויים בהתחלת הלימוד אז, וגם עמהם הכתוב מדבר ולא נתן ה' לכם לב לדעת דהיינו שיש להם מ' שנה מלידתם גם אם לא למד מ' שנה וכמו ששנינו בן מ' לבניה דלא איירי דוקא בלמד כל המ' שנה".

והיינו, שלשיטת רש"י, גם במרו"ל "לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שניו" אין הכוונה לארבעים שנה של לימוד מרבו, אלא לבן ארבעים שנה¹. וכ"ה² בפי' המיוחס לרש"י עמ"ס אבות שם (בפי' הב'): "לבניה, כד אמרין . . . ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה³ מכאן תלמיד שאינו עומד על דעת רבו עד שהוא בן ארבעים".

אבל צ"ע, כי לפי זה נמצא, שרק על אותם שנולדו בעת מ"ת ואז (בעת אמירת משנה תורה) הגיעו לבן ארבעים שנה, נאמר "ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו'".

א. בדיון "ת"ח שהגיע להוראה", איתא בגמ' שאין האדם נעשה ראוי להוראה עד ארבעים שנה. ופרש"י: "עד ארבעין שניו – משנולד".

אבל בתוס' כ' פ', משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנולד, כדאמרין בפ"ק דמסכת ע"ז: ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה⁴ ש"מ לא קאים איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שניו, וזה ה"ממתן תורה עד מ' שנה שאז התחילו ללמוד".

ויסודו של רש"י לפרש שהכוונה היא "משנולד" הוא ממשנה דמס' אבות⁵, בן ארבעים לבניה⁶, שהכוונה לגיל ארבעים (ככל הענינים שנמנו במשנה: בן חמש שנים למקרא בן עשר כו'), שאז מגיע האדם לשלימות ההבנה (בינה) בתורה, ולכן הוי ראוי להוראה, וכן איתא בפי' המיוחס לרש"י על מס' אבות שם (בפי' הראשון)⁷, בן ארבעים, להבין דבר מתוך דבר ולהורות כהלכה⁸.

אלא שעדיין קושיית התוס' (על פרש"י) במקומה עומדת, איך מתיישב זה עם דברי חז"ל "לא קאי איניש אדעת'".

(1) סוטה כב. ריש ע"ב. ע"ז יט. ב.

(2) ע"ז שם. וכ"ה ברין (לרי"ף) שם. מאירי שם. ש"ך י"ד סרמ"ב סקמ"ט (בדעת הרמ"א שם).

(3) סוטה שם.

(4) ה. ב.

(5) פרשתנו כט, ג.

(6) ראה גם חזק"ג מהרש"א סוטה שם (נעתק לקמן ס"ב).

(7) פ"ה מכ"א (בסידור אדה"א – מכ"ב).

(8) ראה שד"ח כרך ט כללי הפוסקים ס"ח אות

ח. וש"נ.

(9) חזק"ג סוטה שם. וראה גם תו"ט לאבות

שם.

(10) וכ"ה במשכיל לדוד על פרש"י סוף

פרשתנו.

(11) וכן משמע במאירי, מדרש שמואל ועוד

לאבות שם. וראה אוה"ת תולדות קלו, א.

ב"גידול" הטבעי של כחות הנפש, דכמו שהגוף גודל מקטנות לגדלות, כך יש "גידול" של כחות הנפש, שזהו דבר טבעי (ואינו תלוי במעשה האדם), ש- כחותיו הולכים ומשתכללים (מאליהם). וזהו "בן ארבעים לבינה", היינו שכח הבינה שבנפש האדם הולך ומשתכלל עד שמגיע לשלימותו בגיל ארבעים, שאז יש בכחו של האדם, "להבין דבר מתוך דבר" וכו' (וכמו בשאר הענינים שנמנו במשנה שם, שאין הכוונה שבגיל מסויים ישנו הענין עצמו (מקרא משנה וכו') אלא שאז מסוגל האדם לעסוק בדברים אלה).

משא"כ הא ד"לא קאי איניש אדעתא דרבי עד ארבעין שנין" מדבר בהבנת דברי הרב עצמה, היינו לא שאז יש לו הכח והאפשרות להבין דברי רבו, אלא שע"י מ' שנה של לימוד בפועל, ה"ה מבין ומשיג ויודע בפועל דעת רבו לאשורה ולעומקה, "לדעת סוף דעתו ותבונתו"¹⁷.

ולפי זה י"ל דבהא פליגי רש"י ותוס' בדיון "הראוי להוראה" שאינו אלא ל- אחרי ארבעים שנה, מהו גדרו של תנאי זה:

א' מתנאי ההוראה (גם בזמן הזה) הוא – הקבלה מרבו, שלמד הדינים ממנו¹⁸ (וכן צריך להיות נסמך מרבו להוראה²⁰).

(17) ראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי בתחלתו (ועוד) – כמה דרגות ב"צמיחת" המוחין מקטנות לגדלות.

(18) ל' רש"י ע"ז שם. ובפ' עה"ת פרשתנו שם "סוף דעתו .. וחכמת משנתו" – נת' בלקו"ש ח"ד (ע' 106 ואילך).

(19) ראה רש"י סנהדרין ג, א (ד"ה דגמיר) "ששמע מחכמים ומדיינין". שם ה, רע"א ד"ה דגמירנא. ועוד.

(20) סנהדרין ה, א ואילך. ובכ"מ. – אלא ש-

עד היום הזה" – משא"כ אותם שנולדו בשנים שלפני מ"ת כבר "עמדו על דעת רבם" (הרבה) זמן לפני¹⁹.

ונוסף על הדוחק בעצם הפירוש – שהרי (א) מסתימת הלשון "ולא נתן ה' לכם גו'" משמע שלכל ישראל מדברי, (ב) למה לא הוכיח את אלה שהיו יותר מבני ארבעים שנה – כשהגיעו הם לגיל ארבעים (וכפרש"י ד"לפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה . . (ורק) מכאן ואילך יקפיד" – ולמה לא הקפיד לפני²⁰ על אותם שהגיעו לפני²¹ לגיל ארבעים שנה).

ועוד – ה"ז היפך פרש"י עצמו במס' ע"ז שם, שכי "אף משה רבינו לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד מ' שנה", הרי מפורש דדברי הכתוב "ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו'" נאמרו גם בנוגע למשה רבינו²² (שהי' אז בן מאה ועשרים שנה). ועכצ"ל שגם רש"י מפרש הלשון "עד ארבעין שנין" במחז"ל זה, דהיינו מ' שנה משהתחיל ללמוד²³.

ג. ויש לומר בפשטות, דשני מחז"ל הנ"ל – "בן ארבעים לבינה" ו"לא קאי איניש אדעתא דרבי עד ארבעין שנין", אינם סותרים וא"ז בשיעור שלימות בינת האדם (אם הוא ארבעים שנה משולד או ארבעים שנה משהתחיל ללמוד) – כי מדברים בשני ענינים שונים:

המשנה "בן ארבעים לבינה", מדברת

(12) ובתוי"ט לאבות שם (בתי' ה') – דישראל בשעת מ"ת גרים היו, וכל גר כקטן שנולד דמי. ואכ"מ.

(13) ראה גם משכיל לדוד שם.

(14) סוף פרשתנו.

(15) וראה גם תוס' ע"ז שם (נדפסו שם ע"א).

וראה לקמן הערה 34 ובפנים ס"ח.

(16) וראה גם ר"ח ב"מ לג, א.

ובזה גופא פליגי רש"י ותוס', מהו גדר שלימות הקבלה מרבו שצריך להיות כדי לעשותו ראוי להוראה (בשלימות²¹):

רש"י ס"ל שבעיקר נוגע שלימות כח בינתו²² של האדם, שיוכל להבין דבר מתוך דבר ולדמות מילתא למילתא (והקבלה מרבו אינה אלא תנאי צדדי, שמעמידו על האמת וכו'), ולכן מספיק מ' שנה משנולד, דאם קיבל מרבו כל הדינים והוא בן ארבעים שאז כח בינתו הוא בשלימות יכולים לסמוך על הוראתו:

והתוס' ס"ל, שזה שצריך קבלה מרבו הוא מפני שמורה הוראה צריך לעמוד במקום רבו²³ שמיצו דסמיכה צ"ל איש מפי איש עד משה רבינו²⁴, שא' מהטעמים בזה כי הם עומדים במקום משה ובית דינו²⁵ – הנה מעין זה היא גם ההוראה בזה²⁶ (משבטלה הסמיכה), ש' תוכנה וגדרה הוא, שהמוסמך הוא במ' קום המסמך²⁷:

ולזה לא מספיק מה שהתלמיד מבין בכח בינתו בשלימותה (בגיל מ') את מה שקיבל מרבו, אלא צ"ל אצלו אותה ההבנה והדעת של רבו (שרק אז ה"ה עומד במקומו), ולכן אינו ראוי להוראה עד ארבעים שנה, "משנה שהתחיל

בזה²¹ הסמיכה היא רק נטילת רשות כו' (סנהדרין שם, ב. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הוראה ס"ב. ושי"ג). ואכ"מ.

21) שהרי בכמה אופנים אין התנאי דארבעים שנה (ראה סוטה וע"ז שם. רמ"א ונ"כ שו"ע י"ד שם. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית שם. ושי"ג).

22) ראה סנהדרין שם, רע"א „גמירא וסביר" נא". הוריות (ב, ב) „גמיר וסביר" (וברשי" שם ד"ה תנא).

23) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ד.

24) ראה גם לקו"ש ח"י"ז ע' 212 הערה ג.

ללמוד", שאז עומד על סוף דעתו של רבו.

ועפ"ז מובן שמעיקרא לא קשה לרש"י ממחז"ל ד"לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שנין" – כי לשיטת רש"י, בענין ההוראה נוגע רק שלימות בינת האדם עצמו (ולא העמידה על דעת רבו): וכן לא קשה לתוס' ממשנה „בן ארבעים לבניה", כי ודאי ששלימות כח הבינה של האדם הוא בגיל ארבעים (ופשוט שבלי תנאי זה אין ראויים ל' הוראה²⁸). אלא שהתוס' ס"ל שנוסף על שלימות כח הבינה של התלמיד עצמו, צ"ל גם העמידה על דעת רבו כדי שיה' ראוי להוראה, וכנ"ל.

ד. אלא שעדיין יל"ע בגופו של ענין, ששני מחז"ל הנ"ל („בן מ' לבניה" ו"לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד מ' שנה") מדברים אודות שני ענינים שונים –

מפורש במחזור וויטרי (עמ"ס אבות שם), וז"ל: „בן ארבעים לבניה, דכתיב ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה והיא היתה שנה מ' ליצ"מ ולמ"ת . . לא הרגיש בו משה עד מ' שנה . . לא הספיקו ללמוד ולעמוד על דעתו של משה עד שנת מ' . . מיכן לתלמיד שאינו עומד על סוף דעתו של רבו מ' שנה" – הרי שמקשר מחז"ל ד"לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד מ' שנה" (דהיינו מ' שנה של לימוד מפי רבו) עם דברי ה' משנה „בן מ' לבניה"²⁹.

[וכ"ה להדיא בפרש"י לאבות (מכת"י)³⁰ על המשנה הנ"ל („בן ארבעים לבניה"):]

25) וראה גם רע"ב (ועוד) אבות שם (ובתו"ט שם הקשה עליו). בחיי פרשתנו ע"פ. אוה"ת פ"ר שתנו ע' תשלד. ועוד.

26) יצא לאור בפירושי ראשונים לאבות (ירושלים, תשל"ג).

(שיגיגעתו היא המביאה לזה), אלא שזהו דבר הבא מלמעלה, שהקב"ה ברא את האדם ונתן לו לב כו' באופן שאינו עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה.

ו. הסברת הענין:

בלימוד הרב עם תלמיד, יש שני ענינים: (א) לימוד פרטי, הסוגיא הפרטית שלומד עמו, (ב) דרך הלימוד, שהרב נותן לתלמיד דרך ושיטה איך ללמוד, ודרך זו תלוי בתכונותיו וחושיו המיוחדים של כח השכל של הרב.

וחילוק עיקרי ביניהם: הלימוד הפרטי מקבל התלמיד מרבו בסגנון גלוי, ששומע מרבו ביאור והסברה בהסוגיא, וככל שהתלמיד יתייגע יותר בכח שכלו, יבין אותה לאשורה יותר ולעומקה: אבל דרכו של רבו, הקשורה עם כח שכלו של הרב, אינו נשפע וניתן בסגנון גלוי [ע"ד המבואר בכ"מ²⁸, שא"א להשפיע כח השכל אל הזולת, וע"ד הפתגם, "א קאפ קען מען ניט ארויפשטעלן"], אלא, כיון שדבר שכל זה מקורו בכח שכלו של הרב (שבכח שכלו המיוחד המציא או השיג שכל זה), הרי מובן, שבו טמונים תכונותיו וחושיו המיוחדים של כח השכל של הרב. ונמצא, שנוסף לזה שהרב מלמד את התלמיד דבר שכל פרטי ה"ה גם נותן לו את היכולת ששכלו יהי כמו שכל הרב²⁹.

ויש לומר, שזהו תוכן מחז"ל דל"א קאי איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שני' — שאין הכוונה בזה, שלאחרי מ' שנה מבין התלמיד לאשורם ולעומקם את דברי התורה ששמע מרבו לפני ארבעים שנה, אלא שאז נקלט אצלו דרך

"לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד מ' שנה כמו שמצינו במשה כו' מכאן שאינו עומד על דעת רבו עד שילמוד לפניו מ' שנה".

ודוחק לומר שהובא זה רק בתור דוגמא בעלמא לזה שצריכים מ' שנה גם לענין הבנת שכל רבו — כי מפשטות לשון הראשונים הנ"ל משמע שהתוכן אחד הוא.

ה. ויובן זה בהקדם תוס' ביאור בזה ש"לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שני'", שלכאורה איך אפשר לתת בזה שיעור השווה לכל אדם — מ' שנה — והרי השגת דברי תורה תלוי בכשרונות התלמיד, הידיעה שלו וכו', ויש בזה חילוקים מן הקצה אל הקצה, ואיך יתכן לקבוע כלל אחד לכל תלמיד ותלמיד שאינו עומד על דעת רבו עד מ' שנה?

ועכצ"ל, שאין כוונת חז"ל ב"קאי איניש אדעת' דרבי'" להבנת התורה שהרב מלמד לתלמידו (דע' מ' שנה יש לו הבנה שטחית יותר בשכל הרב, ולאחרי מ' שנה יורד (יותר) לעומקו של השכל) — אלא הכוונה לענין נעלה יותר שאינו תלוי בכשרונות ויגיעת התלמיד, אלא הוא בא בדרך ממילא (באם מתייגע כדבעי בכח עצמו) לאחר מ' שנה.

ומפורש הדבר בפשוטו של מקרא — ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה, דמשמע מזה, שאין העיכוב בזה מצד בני" (שהם לא נתנו לב לדעת כו'), אלא מצד הקב"ה, ש"לא נתן ה' לכם לב לדעת גו"²⁷. ומוכח, שהעמידה על דעת רבו אינה תלוי ביגיעת האדם עצמו

(28) סהמ"צ להצ"צ מצות פו"ר פ"ב. סה"מ

תרנ"ט ע' ג. ובכ"מ.

(29) ראה סה"מ הש"ת ע' 15.

(27) ראה גם משכיל לדוד סוף פרשתנו. לקו"ש

ח"ד (ע' 104 ואל"ף). ולהעיר מראב"ע פרשתנו

ע"פ. — וראה לקו"ת סוף פרשתנו ע"ד החסידות.

(הרבה) שנים אחרי יצ"מ, וא"כ בענינים אלה עדיין א"א לתבוע מהם שיהי' להם „לב לדעת גוי“?

ב, דברי הברית הזאת יש ענינים ששמעו מפי משה (לא בשנה ראשונה ליציאתם ממצרים, שכבר עברו מאז מ' שנה, אלא) הרבה שנים לאחר ועד – בסוף ארבעים שנה (כמו פרשת נחלות, ועוד) – ומדוע „יקפיד“ המקום על שמיעת ענינים אלו, כשעדיין לא עמדו על „דעת רבם“ בדברים אלה?

וע"פ הנ"ל מובן בפשטות, כי הפירוש ב„קאי איניש אדעת' דרבי“ הוא, שכח שכלו של התלמיד מתאחד עם כח שכלו של הרב, באופן שאז מבין כל ענין וענין ע"ד הבנת הרב, וכן בענינינו, שלאחרי שבנ"י יש להם „לב לדעת גוי“ הדברים שעשה להם הקב"ה מלפני ארבעים שנה, שעייז עמדו על „דעת רבם“ כביכול, הרי כבר יש להם „לב לדעת גוי“ בכל מה שעשה ה' עמם במשך מ' שנה אלו כו"ל.

ז. וזוהי גם ההסכרה שהעמידה על דעת רבו תלוי' בשנים, ולא בכשרונותיו של התלמיד ומדת יגיעתו בתורה.

כי ע"פ הנ"ל מובן, שכלל זה („לא קאי איניש אדעת' דרבי“ עד ארבעין שנין) שייך רק ברב ותלמיד שיש ריחוק בערך בין כח השכל שלהם באופן, שזה שחوشي התלמיד ייעשו כחوشي הרב היו גדר חידוש גמור, שהרב ע"י לימודו עמו נותן לו כח וחוש חדש, ו„שכלול“ כח זה של הרב אצל התלמיד לוקח מ' שנה (כי אם טיב חושי הרב ושל התלמיד מעי-קרא אינם רחוקים זמ"מ, א"צ שהיית זמן (רב) עד שהתלמיד יעמוד על דעת רבו).

[ויש לומר, שגם פרט זה נלמד ממקור

הלימוד של רבו, עד שכח שכלו של התלמיד נעשה כמו כח³⁰ שכלו של הרב, שע"י היגיעה בתורת רבו במשך מ' שנה, הרי חושי ותכונות שכל הרב (הטמונים בדברי שכל שהשפיע לתלמידו) נקלטים לאט לאט אצל התלמיד, עד שחושי התלמיד נעשים כחושי הרב, ואז ממילא מבין כל ענין וענין כמו רבו. וזהו הפירוש „אדעת' דרבי“ – לא הידיעות של רבו, אלא דעתו, כח שכלו של הרב, בתכונותיו המיוחדות.

וגם ענין זה יש להוכיח מפשטות הכתובים, שדבר זה (ש„לא קאי איניש כו“) למדים מ„אתם“ ראייתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים גו' המסות הגדולות אשר ראו עיניך גו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה“, והיינו שמעתה ולהבא יש לבנ"י „לב לדעת וגו“ את „המסות הגדולות“ וכו' שעשה ה' להם לפני ארבעים שנה, וכי פרש"י שכלו „מכאן ואילך יקפיד, ולפי כן ושמרתם“ את דברי הברית הזאת וגו'.

דלכאורה אינו מובן:

א) בין הכתובים „ולא נתן גוי“ ל- „ושמרתם גוי“ נאמר³¹ „ואולך אתכם ארבעים שנה גו' לחם לא אכלתם גו' ותבואו אל המקום הזה ויצא סיחון גו' ונקח את ארצם גו'“ – שמאורעות אלו הם (לא מלפני ארבעים שנה, אלא) פחות

(30) עיין המשך תער"ב פרק רסח. וראה סה"מ תרנ"ב ע' צה. אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' תה. ולהעיר מתניא אגה"ק ביאור לסי' ז' (קמ"ב ב ואילך) „אינם מקבלים רק הארת כו' ולכן ארז"ל שאין אדם עומד כו' אבל לאחר פטירתו כו' מבחי' רוח רבם העצמית“.

(31) פרשתנו כט, א"ג.

(32) שם, ח.

(33) שם, ד"ז.

(33*) להעיר מסה"ש תשמ"ט ע' 201 הערה 23.

גם הוא לא נזכר (שלכן „משה לא רמזה (תוכחה זו) לישראל עד מ' שנה³⁷)? וי"ל שלפי שהוא לא ה' צריך לתפלה זו לא נתן לב עד מ' שנה דקם אדעתי דרבי, אבל ישראל שהיו צריכין לתפלה זו ה' להם להתבונן מאותה שעה שהרי כבר חטאו בעגל ובמרגלים.

ומדברי התוס' מובן, דכיון שבנ"י „היו צריכין לתפלה זו“, הרי ע"י ההתבוננות שלהם היו בגדר „קאי אדעתי דרבי“ תיכף או (בשעת מ"ת), גם לפני שהיית מ' שנה (דאל"כ מהי הטענה אליהם „שהי' להם לומר כו“, אם עדיין לא עמדו על „דעתי דרבי“).

וע"פ הנ"ל בגדר „קאי אדעתי דרבי“ (שאין זה רק הבנת שכל הרב, אלא מה שחושי הרב נקלטים אצל התלמיד עד שבדרך ממילא מבין כמו הרב) – יש לבאר הדברים, כי כאשר הדבר נוגע לעצמותו של האדם, ה"ז גופא כמו הענין ד„קם אדעתי דרבי“, שעצם כח שכלו משתנה.

וע"ד פתגמו של אדמו"ר מהר"ש³⁸, שמצינו „דיני נשים וכו' וטענותיהם שיכולות לטעון ומדברים בזה תנאים ואמוראים והגאונים, שכולם הם בעלי השכלה מופלגה .. והלא האשה אינה בערך לטעון טענות אלו, אבל האמת הוא דכאשר הענין נוגע, הנה גם חלושי הדעת ממציאים שכליים עמוקים“. והיינו, משום דכאשר הענין נוגע לעצמו, בדרך ממילא ממציא שכל האדם סברות עמוקות כו' בהתאם להצורך:

וכן בעניננו, דכיון שבנ"י „היו צריכין לתפלה זו“, שהדבר ה' צ"ל נוגע להם, לכן, אין בזה ההגבלה ד„לא קאי איניש

הענין ד„לא קאי איניש כו“ – הפסוקים ד„אתם ראייתם גו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו“, שהמדובר שם בהנהגת הקב"ה, ובזה גופא – הנהגה נסית ש' למעלה מן הטבע „המסות הגדולות גו' האותות והמופתים הגדולים ההם“, והנהגה זו היא למעלה מגדר שכלו של נברא, ולכן, לא ה' ביכולתם של בני³⁹ לקלוט במוחם ולבם טיב ומהות הנהגה זו (באופן שתתעצם עמם) עד ארבעים שנה – כי זהו חידוש⁴⁰.

ונמצא, שתוכן מחז"ל ד„לא קאי איניש אדעתי דרבי“ עד ארבעין שנין הוא אותו הענין ממש ד„בן ארבעים לבינה³⁵ – ששכלול כח הבינה של האדם לוקח מ' שנה; אלא שבמשנה קאי בכח הבינה של האדם עצמו (הניתן לו בעת הלידה), ומחז"ל „לא קאי כו“ מדבר בכח בינתו ודעתו של הרב הניתן ונשפע (בהעלם) לתלמידו, שכדי ששכל זה יתפתח וישתכלל אצל התלמיד עד שיתעצם עמו באופן שחושי התלמיד ייעשו כפי חושי הרב, ה"ז לוקח מ' שנה (כשיעור שכלול כח הבינה).

ח. ובדרך זו יש לבאר דברי התוס' בסוגיא ד„לא קאי איניש כו“³⁵, שהקשו על פרש"י ש„אף משה לא נזכר“ – „וא"ת אמאי קעס משה על ישראל (דכשאמר הקב"ה (במ"ת) „מי יתן והי' לבנם זה גו“³⁶, ה"י להם לומר תן אתה³⁷)“ הלא

(34) ולתי' הב' בתוד"ה עד ארבעין ע"ז שם (נדפסו שם ע"א) – משה רבינו עצמו עמד על דעת קונו תומ"י. ע"ש. וי"ל לפי שהי' „איש האלקים“ (תהלים צ, א. וראה מדרש תהלים (באבער) שם. ועוד) וכו'.

(34) ראה גם סה"ש תשנ"ג ע' 264 ואילך.

(35) ועפ"ז מובן גם פ' הב' ברש"י הנ"ל ס"ב.

(35) ד"ה עד ארבעין הנ"ל.

(36) ואתחנן ה, כו.

(37) ע"ז שם, סע"א.

(37) רש"י שם ע"ב ד"ה לא קאי.

(38) „היום יום ט' אלול.“

בחוש, הרי בעת ראיית הנסים בפעם הראשונה, כבר "תפס" הכל, ומה שייך לומר בזה, "לא קאי איניש אדעתי דרבי" עד ארבעין שנין?

ועכצ"ל, שבנסים אלו היו טמונות הוראות בעבודת ה', וזוהי תכלית כוונת הקב"ה בעשיית נסים הללו (שמהם ילדו מדו בני"י, ויקחו" חיווק בעבודתם לקו"נ) ופרטי הוראות אלו יכולים להתעמק בהם יותר ויותר, עד שלאחרי ארבעים שנה עומדים על "סוף דעתו" של הקב"ה כביכול בעשיית נסים אלו.

אלא שלזה צריכים להתעמק בפרטי הנסים וכו' (ע"ד המבואר³⁹), שכדי להיות קם אדעתי דרבי" צריך התלמיד לדקדק באותיות הרב וכו', כי בדקדוקים אלה טמון עומק ופנימיות כוונת הרב, שאז, לאחר מ' שנה עומדים על עומק הכוונה וההוראות שבזה.

וכן הוא בכל דבר ודבר שהאדם רואה או שומע, שהם מהווים הוראה ולימוד (כמו דברי תורה), שצריך להתבונן בהם, ללמוד אותם ולדייק בהם, באופן, שלאחרי מ' שנה נתעצם אצלו הענין, "קם אדעתי דרבי".

(משניות ש"פ וישלח וי"ט כסלו תשכ"ט;
י"ב תמוז תשכ"ז)

כו' עד מ' שנה" – דבאם ה' הדבר נוגע להם באמת, בדרך ממילא היו מבינים בזה וה' נקלט אצלם, ע"ד "קאי אדעתי דרבי" אחרי מ' שנה.

ט. והנה ע"פ מחז"ל זה ד"לא קאי איניש אדעתי דרבי" עד ארבעין שנין" יש למצוא מקור בתשוב"כ לתורת הבעש"ט (שח"י אלול הוא יום הולדתו) – שהיא מיסודי תורת החסידות – ש"כל" דבר ודבר אשר האדם רואה או שומע הוא הוראת הנהגה בעבודת השם, וזהו ענין העבודה, להבין ולהשכיל מכל – דרך בעבודת השם".

ונמצא, שכל דבר שקורה לאיש יש-ראל צריך, "ללמוד" אותו (ע"ד שלומד ענין כביכול בתורה), עד שיוכל להוציא מזה הוראה בעבודתו לקונו.

ודבר זה מפורש במחז"ל הנ"ל, ש-למדים הא ד"לא קאי איניש אדעתי דרבי", ממה שנאמר, "אתם ראיתם גו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה". דלכאורה, בנוגע לדברי תורה, מובן שצ"ל שהיית זמן עד שעומדים "על דעת רבו", מצד העומק לפני מעומק הטמון בד"ת שמלמד הרב עם תלמידו: אבל בנוגע ל"המסות הגדולות" ו"ה-אותות והמופתים", שהם דברים הנראים

39) כתר שם טוב הוצאת קה"ת בהוספות סי' קכו ואילך (ובהערות שם).

40) ד"ה וידעת תרנ"ז. ועוד.

נצבים

וטעם השינוי מובן בפשטות: בגמ' באה דרשה זו בהמשך למ"ש שם לפנינו ד"אין תורה נקנית אלא בסימנין .. עשו ציונים לתורה כו" – ש"צריך לטרוח להעמיד סימנין ולהערים תחבולות כדי להתקיים התורה בלומדי", וע"ז מביא רא"י מדרשת ר' אבדימי דמפרש דקרא ש"אם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריי", היינו שהמדובר בענין של תורה שהוא באופן של "בשמים" לגבי האדם הלומד (מרוחק קצת משכלו וזכרונו) שלכן הוא "צריך לעלות אחריי" – לעשות תחבולות לקיימו בשכלו כו'. אבל בפרש"י שמפרש לפי פשוטם של כתובים, דייק לומר "שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריי", מאחר שהמדובר בפשטות הוא בענין של אילו יצויר ("אילו היתה"), אבל לפי המצב הקיים הרי התורה אינה בשמים אלא "קרוב אליך הדבר מאוד", ואין צורך לעלות אחריי.

אבל צריך להבין: כיון ש"לא בשמים היא גו' מי יעלה לנו השמימה גו'" לפי פשוטו, הוא ענין של "אילו יצויר" – מה דחקי' לרש"י לפרש, שכוונת הכתוב היא ש"אילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריי" כו", ולא פירש כפשוטו, שאילו היתה בשמים הייתם יכולים לט" עון שאין ביכולתכם להשיגה ("מי יעלה גו'")?

א. "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה גו' ולא מעבר לים היא גו'" ופרש"י "לא בשמים היא" – "שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריי" וללמדה".

ובפשטות כוונתו, דמ"ש "לאמר מי יעלה לנו השמימה גו'" אין פירושו שאילו היתה התורה בשמים היתה זו הצטדקות והתנצלות שאי אפשר להשיגה, ולמעשה אין זו הצטדקות מכיון שתורה לא בשמים היא, אלא להיפך, שגם "אילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריי".

ומקורו של פירוש זה הוא בגמ': "אמר רבי אבדימי .. לא בשמים היא, שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריי" [ולא מעבר לים היא שאם] מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריי". אלא פרש"י משנה מלשון הגמ', ובמקום "שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריי" – כ' "שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריי".

(1) ל, יא ואילך.

(2) שם, יב.

(3) כן פ' בס' זכרון כוונת רש"י. וראה גם ח' ופ' מהר"ק ובכמה מפרשים שנשמנו לקמן. וראה לקמן הערה 11.

(4) עירובין נה, רע"א.

(5) כ"ה גירסת הע"י. ובגמ' שלפנינו: אחריי ואם

מעבר לים כו'. וראה דק"ס שם.

(6) זה שלא פירש רש"י עד"פ עה"פ, ולא מעבר

ליים מובן בפשטות, כי מובן הוא מפירושו על "לא בשמים היא". ובדפוס ראשון דפרש"י מפורש, וכן

לא מעבר לים היא שאילו היתה שם צריך היית לעבור וללמד.

(7) נד, סע"ב.

(8) לשון רש"י עירובין שם (נה, רע"א).

(9) כ"ה בע"י. ולפנינו ברש"י, "בתחבולות .. שתקיים".